YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

14 päivänä lokakuuta 2004 *

Asiassa T-56/02,

Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG, kotipaikka München (Saksa), edustajinaan asianajajat W. Knapp, T. Müller-Ibold ja B. Bergmann, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta kumoamaan EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/E-1/37.919 (ex 37.391) — Pankkien veloittamat maksut euroalueen kansallisten valuuttojen vaihdosta — Saksa) 11 päivänä joulukuuta 2001 tehdyn komission päätöksen 2003/25/EY (EYVL 2003, L 15, s. 1),

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN
OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Lindh sekä tuomarit R. García-Valdecasas ja J. D. Cooke,
kirjaaja: H. Jung,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Asian tausta

Asiaa koskevat oikeussäännöt

1 EY:n perustamissopimuksen 109 l artiklan 4 kohdassa (josta on tullut EY 123 artiklan 4 kohta) määrätään, että talous- ja rahaliiton (EMU) kolmannen vaiheen alkamispäivänä neuvosto antaa ne lopulliset vaihtokurssit, joihin niiden jäsenvaltioiden, jotka vahvistavat euron yhtenäisvaluutaksi EY:n perustamissopimuksen mukaisesti (jäljempänä osallistuvat jäsenvaltiot), valuutat vahvistetaan, sekä sen lopullisesti vahvistetun kurssin, jolla euro korvaa nämä valuutat.

2 EY:n perustamissopimuksen liitteenä olevan Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja Euroopan keskuspankin (EKP) perussäännöstä annetun pöytäkirjan (jäljempänä EKPJ:n perussääntö) 52 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Yhteisön valuuttojen määräisten setelien vaihtaminen

Vaihtokurssien lopullisen kiinnittämisen jälkeen EKP:n neuvosto toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kansalliset keskuspankit vaihtavat vastaavaan pariarvoon niiden valuuttojen setelit, joiden vaihtokurssit on lopullisesti kiinnitetty."

3 Euroopan neuvosto vahvisti Madridissa 15. ja 16.12.1995 pitämässään kokouksessa EY:n perustamissopimuksen 109 j artiklan 4 kohdan (josta on tullut EY 121 artiklan 4 kohta) mukaisesti, että EMU:n kolmas vaihe alkaa 1.1.1999.

4 Euron käyttöönottamista ja käyttöä koskevat pääasialliset oikeussäännöt on vahvistettu seuraavissa säädöksissä:

— tietyistä euron käyttöön ottamiseen liittyvistä säännöksistä 17 päivänä kesäkuuta 1997 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1103/97 (EYVL L 162, s. 1) ja

— euron käyttöönotosta 3 päivänä toukokuuta 1998 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 974/98 (EYVL L 139, s. 1).

5 Asetuksen N:o 1103/97 4 artiklassa määritellään euron ja osallistuvien jäsenvaltioiden kansallisten rahayksiköiden muuntamiseen sovellettavat säännöt. Sen 3 kohdassa säädetään, että "muuntokursseja käytetään muunnettaessa euroyksikköä kansallisiksi rahayksiköiksi tai kansallisia rahayksikköjä euroyksiköksi. Muuntokursseista johdettuja käänteisiä kursseja ei käytetä".

6 Neuvoston asetuksen N:o 974/98 2 ja 3 artiklasta seuraa, että 1.1.1999 alkaen osallistuvien jäsenvaltioiden valuutta on euro, joka korvaa kunkin osallistuvan jäsenvaltion valuutan vaihtokurssin mukaisesti.

7 Asetuksen N:o 974/98 10 ja 11 artiklan mukaan euromääräisten seteleiden ja kolikoiden liikkeellelaskupäivä on 1.1.2002.

8 Asetuksen N:o 974/98 5—9 artiklaan sisältyvät 1.1.1999 ja 1.1.2002 välisenä aikana (jäljempänä siirtymäkausi) sovellettavat siirtymäsäännökset.

9 Lisäksi on todettava, että komissio järjesti 15.5.1997 pyöreän pöydän kokouksen pankkialan, julkishallinnon ja kuluttajien edustajille euroon siirtymisen käytännön näkökohdista (riidanalaisen päätöksen 40 perustelukappale). Etenkin kyseisen pyöreän pöydän kokouksen päätteeksi laaditusta yhteenvedosta ("Komission talouden ja rahoituksen pääosasto, pyöreän pöydän kokous euroon siirtymisen käytännön näkökohdista: yhteenveto ja loppupäätelmät", asiakirja II/301/97, 11.6.1997) ilmenee, että pankkien edustajat "toivoivat, että eri osallistuvien jäsenvaltioiden kansallisten setelien välisistä vaihtotoimista voitaisiin periä siirtymäkauden kuluessa korvaus: valuuttakurssiriskiä ei tosin enää ole — mikä vähentää kustannuksia noin 20 prosentilla — mutta muut käsittelyyn liittyvät kustannukset ovat edelleen samat", kuluttajayhdistysten kuitenkin vastustaessa kyseistä toivetta. Kyseisen pyöreän

pöydän kokouksen kuluessa Deutsche Bank ilmoitti, että sen tarkoituksena oli siirtymäkauden aikana veloittaa käteisen vaihdosta sellaisia henkilöitä, jotka eivät omistaneet tiliä, ja tarjota kyseiset palvelut asiakkailleen veloituksetta.

10 Komissio antoi 15.5.1997 järjestetyn pyöreän pöydän kokouksen päätteeksi asiantuntijaryhmän tehtäväksi tutkia, voisivatko pankit — ja miten — periä maksuja osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttojen vaihtopalveluista.

11 Asiantuntijaryhmän asian kannalta merkitykselliset siirtymäkautta koskevat päätelmät ovat seuraavat (asiantuntijaryhmän kertomus euromuuntamisen pankkimaksuista, 20.11.1997; asiakirja mainittu riidanalaisen päätöksen 137 perustelukappaleessa, alaviite 56):

— osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttamääräisten setelien vaihtamisen osalta EKPJ:n perussäännön 52 artikla velvoittaa euroalueen keskuspankit vaihtamaan lopulliseen vaihtokurssiin muiden osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttamääräiset setelit, mutta missään määräyksessä tai säännöksessä ei kielletä sitä, etteivätkö liikepankit voisi periä maksua tämänkaltaisista palveluista

— avoimuuden osalta velvollisuus käyttää kaikkien vaihtotoimien osalta lopullista muuntokurssia merkitsee sitä, että kaikki palkkiot on yksilöitävä erikseen lopullisesta muuntokurssista eikä niitä saa peitellä vaihtokurssieroon.

12 Asiantuntijaryhmä toteaa 20.11.1997 päivätyn kertomuksen liitteessä A olevassa huomautuksessa seuraavaa:

"19. Missään yhteisön oikeuden tai kansallisen oikeuden määräyksessä tai säännöksessä ei kielletä liikepankkeja, valuutanvaihtotoimistoja eikä muita liikkeitä perimästä setelien vaihdosta aiheutuvia kustannuksia. Taloudellisesti katsoen kyseinen vaihto muodostaa kiistämättä "palvelun", jonka yhteydessä vaihdetaan kaksi oikeudellisesti erilaista tekijää, toisin kuin mistä on kyse tilirahaa muunnettaessa.

— —

Avoimuus

23. Sen päätelmän tekeminen, jonka mukaan tietyistä toimista (esimerkiksi vaihdettaessa kansallisia kolikoita ja seteleitä muita kansallisia kolikoita ja seteleitä vastaan) voidaan periä maksuja, edellyttää sitä, että maksujen periminen vaihdosta tapahtuu avoimesti. Tällä hetkellä joidenkin jäsenvaltioiden pankit ja valuutanvaihtotoimistot perivät vaihtopalkkion saman valuutan osto- ja myyntikurssin välisen 'kokonaismarginaalin' muodossa. Euron käyttöönottamisesta lukien näiden marginaalien käyttämistä ei voida pitää muuntokurssien asianmukaisena soveltamisena perustamissopimuksen 109 l artiklaan perustuva asetus huomioon ottaen. Tällaisia marginaaleja (jotka vastaavat toisen valuutan yksiköiden välisiä kurssieroja) on kieltämättä pidettävä yhteensoveltumattomina yhteisön oikeuden ja/tai kansallisen oikeuden kuluttajansuojaa koskevien määräysten ja säännösten kanssa. Kyseinen avoimuusvaatimus koskee kaikkia niitä tapauksia, joissa vaihtomaksuja peritään: kyseisten maksujen on oltava nimenomaisia eikä implisiittisiä.

— —

Päätelmät

— —

— Setelien ja kolikoiden vaihdosta voidaan periä maksuja siirtymäkauden aikana siltä osin kuin kyseisten maksujen ilmoitetaan avoimesti olevan käsittelykuluja."

13 Kysymyksestä, oliko pankeilla aikomus periä maksuja osallistuvien jäsenvaltioiden seteleiden vaihdosta aiheutuvista kustannuksista, 20.11.1997 päivätyssä asiantuntijakertomuksessa todetaan, että useimmat pankit aikoivat periä tällaisia maksuja, joiden oli kuitenkin valuuttakurssiriskin poistumisen vuoksi oltava nykyisiä maksuja pienempiä.

14 Kuluttajayhdistysten esittämiä kannanottoja mukaillen asiantuntijaryhmä katsoi, että euroon siirtyminen voitaisiin hyväksyä helpommin, jos pankit luopuisivat perimästä muuntamisesta maksuja. Asiantuntijaryhmä suositteli "hyvää veloituskäytäntöä", jolla otetaan käyttöön muuntamisen vastikkeettomuus.

15 Kyseiset seikat on todettu myös komission erikseen mainitsemattomana päivänä vuonna 1998 julkaisemassa Euro papers -sarjan numerossa 21.

16 Näiden konsultointien jälkeen komissio antoi 23.4.1998 suosituksen 98/286/EY euromuuntamisen pankkimaksuista (EYVL L 130, s. 22; jäljempänä komission 23.4.1998 antama suositus). Sen 2 artiklassa luetellaan pankkien aloitteesta useita hyvään veloituskäytäntöön liittyviä periaatteita, jotka koskevat muuntamista maksutta. Hyvä veloituskäytäntö ei koske euroalueen valuuttojen seteleiden ja kolikoiden vaihtopalveluita siirtymäkauden aikana. Kyseisen 23.4.1998 annetun suosituksen 3 artiklassa todetaan seuraavaa:

"3 artikla — Avoimuus

1. Pankkien olisi esitettävä selvästi soveltavansa muuntokursseja asetuksen (EY) N:o 1103/97 säännösten mukaisesti muuntaessaan kansallisia rahayksiköitä euroyksiköiksi ja päinvastoin sekä vaihtaessaan osallistuvien jäsenvaltioiden seteleitä ja metallirahoja ja yksilöitävä erikseen muuntokurssista kaikki muut mahdollisesti sovelletut maksut.

2. Periessään maksua muunnoista ja vaihdoista, jotka eivät sisälly 2 artiklaan tai joissa pankit eivät sovella yhtä tai useampaa 2 artiklan b alakohdan säännöstä, pankkien olisi annettava selkeät ja avoimet tiedot näistä muunto- tai vaihtomaksuista antamalla asiakkaalle

a) etukäteen kirjalliset tiedot muunto- tai vaihtomaksuista, joita pankki aikoo käyttää,

ja

b) jälkikäteen täsmälliset tiedot käytetyistä muunto- tai vaihtomaksuista tiliotteissa ja kortinhaltijalle toimitettavissa tiedotteissa ja muissa asiakkaalle mahdollisesti toimitettavissa tiedotuksissa. Näistä tiedoista asiakkaan olisi nähtävä selkeästi, että muuntokursseja on sovellettu asetuksen (EY) N:o 1103/97 säännösten mukaisesti sekä muunto- tai vaihtomaksut on yksilöity erikseen muuntokurssista ja muista sovellettavista maksuista."

Riidanalainen päätös

17 Nyt käsiteltävänä oleva asia koskee EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/E-1/37.919 (ex 37.391) — Pankkien veloittamat maksut euroalueen kansallisten valuuttojen vaihdosta — Saksa) 11 päivänä joulukuuta 2001 tehtyä komission päätöstä 2003/25/EY (EYVL 2003, L 15, s. 1; jäljempänä riidanalainen päätös).

18 Valuuttojen vaihtopalvelujen välillä on tehtävä ero yhtäältä tilirahan muuntamisen ja toisaalta kolikoiden ja seteleiden vaihdon tai "käteisenvaihdon" välillä. Viimeksi mainitun kaltainen palvelu, joka yksin on nyt käsiteltävänä olevan asian kannalta merkityksellinen, voidaan vielä jakaa kahteen ryhmään: yhtäältä tukuittain tapahtuviin käteisenvaihtopalveluihin, joiden yhteydessä pankit voivat vaihtaa suuria määriä seteleitä (jäljempänä pankkien väliset käteisenvaihtopalvelut) ja toisaalta vähittäiskäteisenvaihtopalveluihin, jotka on tarkoitettu yksityisille ja jotka koskevat pieniä setelimääriä.

19 Saksassa ei ennen euron käyttöönottamista yleensä laskutettu käteisenvaihtopalveluista erikseen: kyseisten palvelujen hinnat oli sisällytetty kursseihin, joilla luottolaitokset ja valuutanvaihtotoimistot ostivat ja myivät valuuttoja asiakkailleen. Ostettaessa käytetty kurssi oli alhaisempi kuin markkinoiden viitekurssi ja myytäessä

kyseistä kurssia korkeampi (riidanalaisen päätöksen 38 perustelukappale). Kyseistä eroa markkinoiden viitekurssiin nähden kutsutaan joskus valuuttakurssieroksi.

20 Riidanalainen päätös on osoitettu viidelle Saksassa sijaitsevalle pankille:

— Commerzbank

— Dresdner Bank

— Bayerische Hypo- und Vereinsbank (jäljempänä HVB tai kantaja)

— Deutsche Verkehrsbank (DVB) ja

— Vereins- und Westbank (VUW).

21 Kantaja harjoittaa yleispankkitoimintaansa Saksassa. Se on syntynyt 1.9.1998 Bayerische Hypotheken- und Wechselbankin sulautuessa Bayerische Vereinsbank AG:hen. Kantaja on VUW:n suurin osakkeenomistaja.

22 Vuoden 1999 alussa komissio aloitti tutkintamenettelyn noin 150:tä, seitsemään eri jäsenvaltioon eli Belgiaan, Saksaan, Irlantiin, Alankomaihin, Itävaltaan, Portugaliin ja Suomeen sijoittautunutta pankkia, mukaan lukien kantaja, vastaan. Komissio epäili, että kyseiset pankit olivat sopineet vahvistavansa siirtymäkauden ajaksi tiettyjen osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttojen käteisenvaihtopalveluiden hinnat. Vaikka tutkinta aloitettiin alun perin yhdellä ainoalla asiakirjanumerolla, komissio on jatkanut sitä aloittamalla erilliset menettelyt asianomaisissa jäsenvaltioissa käyttöönotettujen yhteisjärjestelyjen osalta.

23 Komissio pyysi 8.2.1999 alkaen 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen [81] ja [82] artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus) (EYVL 1962, 13, s. 204) 11 artiklan mukaisesti tietoja kolmelta saksalaiselta pankkiyhdistykseltä lähinnä käteisenvaihtopalveluista veloitettavien maksujen osalta.

24 Komissio teki 16. ja 17.2.1999 tarkastukset Dresdner Bankin ja Deutsche Bankin Frankfurt-am-Mainissa sijaitseviin pääkonttoreihin.

25 Komissio lähetti 19.10.1999 asetuksen N:o 17 11 artiklan perusteella noin 240:lle euroalueen pankille kyselylomakkeen, jossa pankeilta pyydettiin tietoja valuutanvaihdosta perittävistä maksuista ennen euron käyttöönottoa ja sen jälkeen. Kyseinen kyselylomake lähetettiin 42 saksalaiselle pankille mukaan lukien riidanalaisen päätöksen adressaatit (riidanalaisen päätöksen 22 perustelukappale).

26 Komissio suoritti 20. ja 21.10.1999 Alankomaissa tarkastuksen GWK Bankin (jäljempänä GWK) pääkonttoriin (riidanalaisen päätöksen 20 ja 21 perustelukappale).

27 Komissio lähetti 3. ja 10.8.2000 päivätyillä kirjeillä väitetiedoksiannon seuraaville pankeille:

— Commerzbank

— DVB

— HVB

— Reisebank

— Dresdner Bank (jäljempänä Dresdner)

— VUW

— Bayerische Landesbank Girozentrale

— SEB Bank (aikaisemmalta nimeltään BfG)

— Hamburgische Landesbank Girozentrale

— Westdeutsche Landesbank Girozentrale

— Landesbank Hessen Thüringen Girozentrale ja

— GWK ja sen emoyhtiöt Fortis NV, Fortis Services Nederland NV ja Fortis Bank Nederland NV.

28 Kuulemismenettelystä vastaava neuvonantaja kuuli väitetiedoksiannon adressaatteja 1. ja 2.2.2001.

29 Komissio teki 11.12.2001 riidanalaisen päätöksen.

30 Riidanalaisen päätöksen (toinen perustelukappale) mukaan DVB:n toimitiloissa Frankfurt am Mainissa 15.10.1997 pidettyyn kokoukseen (jäljempänä 15.10.1997 pidetty kokous) osallistuneet pankit sopivat, että euroalueen seteleiden ostossa ja myynnissä sovelletaan noin 3 prosentin palkkiota siirtymäkauden ajan.

31 Aloitteen kyseisen kokouksen järjestämisestä on komission mukaan tehnyt GWK. Riidanalaisessa päätöksessä näet korostetaan, että kyseinen pankki pyysi 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa Reisebankia aloittamaan muiden saksalaisten pankkien kanssa neuvottelut, joiden ensisijaisena tavoitteena olisi yrittää varmistaa, että Saksan keskuspankki ei tarjoa kuluttajille ilmaista käteisenvaihtopalvelua (riidanalaisen päätöksen 60 perustelukappale).

32 Kilpailusääntöjen rikkomisesta on riidanalaisen päätöksen mukaan (62 perustelukappale) asiakirjatodisteita kokouksia ja puhelinkeskusteluja koskevissa muistioissa, jotka löydettiin GWK:n toimitiloissa suoritetussa tarkastuksessa, ja näitä todisteita ovat etenkin 15.10.1997 pidetyn kokouksen pöytäkirjat, jotka ovat laatineet GWK:n toimihenkilö [A] (jäljempänä [A]:n pöytäkirja) ja Commerzbankin toimihenkilö [B] (jäljempänä [B]:n pöytäkirja).

33 Riidanalaisessa päätöksessä komissio on aluksi huomauttanut, että osallistujat sopivat ilmoittavansa Bundesbankille (Saksan keskuspankki), että 1.1.1999 lukien "ne vaihtaisivat euroalueen setelit soveltamalla kiinteää valuuttakurssia ja perisivät selvän palkkion" (riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappale).

34 Tämän jälkeen komissio on korostanut (riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappale), että koska 15.10.1997 pidettyyn kokoukseen osallistujat eivät pystyneet sopimaan yhden ainoan palkkion periaatteesta, ne "asettivat kuitenkin yhteiseksi tavoitteeksi valuuttakurssi[eron] korvaamisen prosentuaalisilla palkkioilla, joilla saadaan takaisin 90 prosenttia valuut[anvaihdosta] syntyneestä tulosta. Kokonaispalkkion suuruudeksi tulisi noin 3 prosenttia". [B]:n pöytäkirjan perusteella komissio toteaa näin ollen, että oli olemassa "yksimielis[yys] kiinteiden valuuttakurssien käytöstä euroalueen valuuttojen vaihdossa (eli ei osto- ja myyntikursseja) ja maksujen/palkkioiden laskemisesta prosentuaalisena palkkiona" (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale).

35 Lopuksi komissio on katsonut, että sekä [A]:n että [B]:n pöytäkirjassa viitataan sopimukseen, jonka mukaan käteisenvaihtopalveluista peritään korvaukseksi palkkio, joka ilmaistaan prosenttiosuutena vaihtosummasta. [B]:n pöytäkirjassa ei mainita kyseisen palkkion määrää, toisin kuin [A]:n pöytäkirjassa, jossa viitataan noin 3 prosentin suuruiseen palkkioon. Komissio on joka tapauksessa ottanut huomioon sen, että Bayerische Landesbank on 1. ja 2.2.2001 järjestetyssä kuulemistilaisuudessa ilmoittanut, että sen edustaja 15.10.1997 pidetyssä kokouksessa oli muistellut, että "eräät yksittäisten pankkien edustajat mainitsivat joitakin lukuja, jotka olivat 2 ja 4 prosentin välillä", vaikka kyseinen henkilö ei ollut kuitenkaan muistanut 3 prosentin lukua (riidanalaisen päätöksen 96 perustelukappale).

36 Näiden seikkojen perusteella komissio on katsonut, että "lokakuun 15 päivänä 1997 järjestettyyn kokoukseen osallistuneet pankit sopivat ottavansa käyttöön noin 3 prosentin kokonaispalkkion (saadakseen takaisin 90 prosenttia menetettävistä tuloista) 1 päivänä tammikuuta 1999 jälkeen" ja että "sekä sopimuksen tavoitteena

että sen tuloksena oli kilpailun rajoittaminen yhteisössä" (riidanalaisen päätöksen 120 ja 128 perustelukappale). Kyseinen sopimus tehtiin siirtymäkauden ajaksi (riidanalaisen päätöksen 173 perustelukappale).

37 Riidanalaisen päätöksen 1 artiklan mukaan Commerzbank, Dresdner Bank, HVB, DVB ja VUW ovat rikkoneet EY 81 artiklaa "osallistumalla sopimukseen, jonka tavoitteena oli sopia a) tavasta, jolla euroalueen seteleiden vaihdosta veloitetaan (eli prosenttimääräinen palkkio) ja b) noin 3 prosentin tavoitehintatasosta (jolla saataisiin takaisin 90 prosenttia valuuttakurssimarginaalituloista) 1 päivänä tammikuuta 1999 alkaneen siirtymävaiheen aikana".

38 Koska komission mukaan on kyse kilpailusääntöjen noin neljä vuotta kestäneestä vakavasta rikkomisesta, se määräsi seuraavat sakot (riidanalaisen päätöksen 3 artikla):

Commerzbank	28 000 000 euroa
Dresdner Bank	28 000 000 euroa
HVB	28 000 000 euroa
DVB	14 000 000 euroa
VUW	2 800 000 euroa.

39 Kantaja sai tiedon riidanalaisesta päätöksestä 19.12.2001.

Oikeudenkäyntimenettely

40 Kantaja on nostanut nyt käsiteltävänä olevan kanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 28.2.2002 jättämällään kannekirjelmällä.

41 Komissio ei ole kanteen tiedoksi saatuaan antanut vastinetta sille asetetussa määräajassa. Kantaja on kirjaamoon 25.6.2002 toimittamallaan kirjeellä vaatinut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 122 artiklan 1 kohdan perusteella yksipuolista tuomiota. Kirjaaja antoi kyseisen hakemuksen tiedoksi komissiolle. Komissio on näin ollen haastettu oikeassa järjestyksessä työjärjestyksen 122 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

42 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on näin ollen annettava yksipuolinen tuomio. Koska kanteen tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä ei ole epäilystäkään ja koska muotovaatimukset on täytetty asianmukaisesti, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen on työjärjestyksen 122 artiklan 2 kohdan mukaisesti tarkastettava, ovatko kantajan vaatimukset perusteltuja.

Kantajan vaatimukset

43 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa riidanalaisen päätöksen sitä koskevilta osin

— toissijaisesti kumoaa sakon tai alentaa sen määrää

— velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

44 Kanteessa esitetyt pääasialliset kanneperusteet koskevat seuraavia seikkoja:

— erilaiset puolustautumisoikeuksien loukkaamiset hallinnollisen menettelyn kuluessa

— EY 81 artiklan rikkominen oikeudellisten virheiden ja tosiasiavirheiden vuoksi

— kantajan osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen

— kilpailusääntöjen rikkomisesta vastuuseen joutuminen

— riidanalaisen päätöksen perustelut

— harkintavallan väärinkäyttö

— sakon määrän vahvistaminen.

45 Tämän yksipuolisen tuomion antamisen kannalta on ensisijaisesti tutkittava kanneperusteet, joilla kantaja kiistää sopimuksen olemassaolon kyseenalaistamalla komission tekemien tosiseikkoja koskevien toteamusten paikkansapitävyyden.

Tosiseikkoja koskevat toteamukset

46 Kantaja väittää lähinnä, ettei 15.10.1997 pidetyssä kokouksessa tehty sopimusta vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä eikä vaihtopalkkioiden suuruudesta. Komissio ei ole näyttänyt oikeudellisesti riittävällä tavalla toteen niitä tosiseikkoja, joiden perusteella se on päätellyt, että kilpailusääntöjä on rikottu.

Vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä tehty sopimus

Kantajan lausumat

47 Kantaja vetoaa aluksi siihen, että perusteluvelvollisuutta on loukattu. Riidanalainen päätös on vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä tehdyn sopimuksen osalta epäselvä ja sekava siten, että kantajalla on ollut vaikeuksia järjestää puolustuksensa.

48 Kyseisen väitetyn sopimuksen sisältö ei selvästi ilmene riidanalaisesta päätöksestä, jonka sanamuodon perusteella on mahdollista esittää kaksi tulkintaa. Ensimmäisen tulkinnan mukaan kyseisen väitetyn sopimuksen tarkoituksena oli ainoastaan hyväksyä suhteellinen maksu ja sulkea pois kaikenlaiset kiinteät maksut. Toisen

tulkinnan mukaan väitetty sopimus koski periaatetta, jonka mukaan valuuttakurssierojärjestelmästä luovutaan ja se korvataan perimällä sellainen vaihtokurssista erillinen palkkio, jonka suuruus riippuu vaihtosummasta.

49 Riippumatta siitä, miten riidanalaista päätöstä on tulkittava, kantaja väittää kuitenkin asiakysymyksen osalta, että vaihtosummaan perustuvan vaihtopalkkion veloittaminen on yksinomaan seurausta kiinteiden muuntokurssien käyttöönottamisesta. Kiinteiden muuntokurssien käyttöönottaminen on johtanut valuuttakurssierojärjestelmästä luopumiseen sekä komission ja Bundesbankin toivomaan avoimuuteen. Kummankaan tulkinnan perusteella ei näin ollen voida päätellä, että olisi olemassa lainvastainen sopimus.

50 Siltä osin kuin on kyse tulkinnasta, jonka mukaan riidanalaisessa päätöksessä nojaudutaan näkemykseen, jonka mukaan valuuttakurssierojärjestelmästä luopumisesta on tehty sopimus, kantaja myöntää, että tällainen sopimus on tehty, mutta kiistää sen, että kyseisellä sopimuksella voitaisiin rajoittaa kilpailua.

51 Ensinnäkin valuuttakurssierojärjestelmästä luopuminen perustuu suoraan asetuksen N:o 1103/97 4 artiklan 3 kohtaan, kuten myös komissio on itse riidanalaisessa päätöksessä todennut (riidanalaisen päätöksen 37 perustelukappale ja sitä seuraavat perustelukappaleet sekä 139 perustelukappale).

52 Kantaja toteaa tämän jälkeen, että valuuttakurssierojärjestelmästä luopuminen on yhteensopiva komission 23.4.1998 antaman suosituksen kanssa, jossa pyritään kyseiseen tavoitteeseen. Näin ollen sellaisella väitetyllä sopimuksella, jossa pankit ilmaisevat halunsa noudattaa kyseistä komission suositusta, ei voi olla huomattavaa vaikutusta kilpailuun, ja sille olisi sitä paitsi pitänyt myöntää poikkeuslupa. Sillä, että Bundesverband deutscher Banken on vuonna 1997 väittänyt, että valuuttakurssiero

ei suoraan lain nojalla ollut laiton, ei tältä osin ole merkitystä. Kyseinen yhdistys on näet tämän jälkeen hyväksynyt komission 23.4.1998 antaman suosituksen.

53 Lopuksi komissio ei ole selittänyt, mistä väitetty vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä tehty sopimus koostuu. Riidanalaisen päätöksen 113 perustelukappaleessa tosin todetaan Landesbank Hessen Thüringenin myöntäneen, että 15.10.1997 oli tehty sopimus "maksurakenteesta". Kantajan mukaan näyttää kuitenkin siltä, että Landesbank Hessen Thüringen oli pelkästään tarkentanut, että oli "vaikeaa" kuvitella mitään muuta kuin suhteellista rakennetta, ja viitannut tällä .mitä todennäköisemmin valuuttakurssierojärjestelmästä luopumiseen. Komissio on kantajan mukaan katsonut (riidanalaisen päätöksen 114 perustelukappale), että kunkin pankin on määritettävä palvelujensa velottamista koskevat yksityiskohtaiset säännöt itsenäisesti, antamatta kuitenkaan tarkempia selityksiä.

54 Siltä osin kuin on kyse tulkinnasta, jonka mukaan riidanalainen päätös koskee sellaista suhteellisesta palkkiosta tehtyä sopimusta, jolla suljetaan pois kaikki kiinteät osatekijät, kantaja katsoo siis, ettei tällaista sopimusta ole milloinkaan tehty. Edellä mainittuun 15.10.1997 pidettyyn kokoukseen osallistujat keskustelivat siitä, mikä olisi niiden tulevien palkkioiden mahdollinen muoto, joilla oli tarkoitus korvata valuuttakurssierojärjestelmä. Osallistujat eivät pystyneet kuvittelemaan muita kuin alalla jo hyvin tunnettuja malleja (suhteellinen palkkio, johon liittyy tai ei liity vähimmäismäärää tai kiinteätä palkkiota).

55 Juuri tämän vuoksi kokouksessa mukana ollut VUW:n toimihenkilö [C] on kantajan mukaan katsonut, että kyseinen kokous ei ollut ollut antoisa. Samasta syystä [B]:n pöytäkirjassa todetaan, että oli olemassa "yksimielisyys" valuutanvaihdon veloittamisesta "kiinteään hintaan" (eli kiinteä muuntokurssi), "johon lisätään tai josta vähennetään" erikseen mainittu palkkio. Kyseisen huomautuksen, jonka mukaan palkkiot laskettaisiin prosentuaalisesti, tarkoituksena oli sulkea pois valuuttakurssierojärjestelmä, mutta ei kiinteitä palkkioita.

56 Tämä seikka on kantajan mukaan vahvistettu myös [A]:n pöytäkirjassa (riidanalaisen päätöksen 88 perustelukappale):

"Hyvin lyhyen keskustelun jälkeen kaikki läsnäolijat olivat vakuuttuneita siitä, että euroalueen valuuttakurssimarginaalit häviäisivät ja että sekä vaihtosumman arvon että palkkion olisi oltava näkyvissä."

57 [B]:n pöytäkirjassa todetaan samoin seuraavaa:

"Yksityisasiakkaiden tapauksessa sovelletaan euroalueen valuutoille kiinteää valuuttakurssia ja maksut/palkkiot lasketaan erikseen.

Maksut/palkkiot lasketaan prosenttiosuutena vaihtosummasta."

58 Kantaja väittää lisäksi, että yksinomaan suhteellisen palkkion periaatteesta tehtyä sopimusta ei ole pantu milloinkaan täytäntöön. Muiden 15.10.1997 järjestettyyn kokoukseen osallistuneiden tavoin kantaja on näet perinyt kiinteän maksun noin 70 prosentista vaihtotoimistaan. Tällainen sopimus viisitoista kuukautta ennen siirtymäkauden alkamista olisi ollut järjetön.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

59 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun sopimuksen olemassaolon edellytykseksi riittää se, että kyseiset yritykset ovat ilmaisseet yhteisymmärryksensä toimimisesta markkinoilla määrätyllä tavalla (ks. vastaavasti asia 41/69, ACF Chemiefarma v. komissio, tuomio 15.7.1970, Kok. 1970, s. 661, Kok. Ep. I, s. 445, 112 kohta; yhdistetyt asiat 209/78—215/78 ja 218/78, Van Landewyck ym. v. komissio, tuomio 29.10.1980, Kok. 1980, s. 3125, Kok. Ep. V, s. 355, 86 kohta; asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711, 256 kohta ja T-41/96, Bayer v. Commission, tuomio 26.10.2000, Kok. 2000, s. II-3383, 67 kohta).

60 Kyseisen yhteisymmärryksen ilmaisumuodon osalta riittää, että sopimusehdoissa ilmaistaan sopimuspuolten tahto toimia sopimuksen määräysten mukaisesti (ks. vastaavasti em. asia ACF Chemiefarma v. komissio, tuomion 112 kohta; em. asia Van Landewyck ym. v. komissio, tuomion 86 kohta ja em. asia Bayer v. komissio, tuomion 68 kohta).

61 Tästä seuraa, että EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun sopimuksen käsitteessä, sellaisena kuin sitä on tulkittu oikeuskäytännössä, on keskeistä vähintään kahden sopimuspuolen yhteisymmärrys eikä merkitystä ole sillä, missä muodossa yhteisymmärrys on ilmaistu, kunhan ilmaisu tarkoin vastaa sopimuspuolten tahtoa (em. asia Bayer v. komissio, tuomion 69 kohta).

62 On tutkittava, onko kantaja esittänyt oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttöä sellaisten seikkojen olemassaolosta, joilla voidaan asettaa kyseenalaiseksi niiden seikkojen pätevyys, joiden perusteella komissio on katsonut, että 15.10.1997 pidettyyn kokoukseen osallistujilla oli yhteisymmärrys vahvistaa käteisen vaihdosta perittävien palkkioiden veloittamiseen sovellettavat yksityiskohtaiset säännöt.

63 Tutkittavana olleen sopimuksen viimeksi mainittu puoli on esitetty riidanalaisen päätöksen 95, 96, 114, 115, 132 ja 184 perustelukappaleessa, ja komissio on keskittynyt tarkastelussaan olennaisesti kysymykseen palkkioiden suuruuden vahvistamisesta.

64 On todettava, että se kantajan ehdottama tulkinta, jonka mukaan riidanalaisen päätöksen 1 artiklassa tarkoitettu kilpailusääntöjen rikkominen, joka koskee sopimusta vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä, voisi liittyä valuuttakurssierojärjestelmästä luopumiseen, ei ole uskottava. Tällaisen sopimuksen kilpailusääntöjä rikkova luonne on suoraan kiistetty riidanalaisen päätöksen 38 ja 139 perustelukappaleessa, joista ilmenee, että valuuttakurssierosta luopuminen oli seurausta kiinteiden muuntokurssien voimaantulosta.

65 Komissio on näet todennut, että "muuntokurssien peruuttamaton kiinnittäminen 1 päivästä tammikuuta 1999 alkaen merkitsi erilaisten osto- ja myyntikurssien eli valuuttakurssi[eron] poistumista keinona ilmoittaa euroalueen seteleiden vaihdosta veloitettavat maksut" (riidanalaisen päätöksen 38 perustelukappale). Lisäksi komissio on hylännyt väitteet, joiden mukaan 15.10.1997 pidetyn kokouksen tarkoituksena oli tutkia kysymystä valuuttakurssieron säilyttämisestä siirtymäkauden ajan, toteamalla, että "jo vuodesta 1995 tiedettiin, että valuuttakurssit kiinnitetään peruuttamattomasti ja että ainoastaan näitä kiinnitettyjä kursseja voidaan käyttää" ja että "tästä seuraa suoraan, että valuuttakurssi[erojen] käyttö ei ole sallittu ja että mahdolliset maksut on ilmoitettava selkeästi ja avoimesti" (riidanalaisen päätöksen 139 perustelukappale).

66 Komissio on lisäksi korostanut, että kiinnitettyjen muuntokurssien voimaantulo oli ollut perusta sille osalle kilpailusääntöjen rikkomista, joka koski vaihtopalkkioiden suuruuden vahvistamista. Komissio on siten riidanalaisen päätöksen oikeudellista arviointia koskevassa osassa katsonut, että hintoja koskeva sopimus oli tehty "tarkoitu[ksena] saada takaisin noin 90 prosenttia tuloista, jotka menetetään 1 päivänä tammikuuta 1999 tapahtuvan valuuttakurssi[eron] poistumisen vuoksi" (riidanalaisen päätöksen 116 perustelukappale; ks. myös 130 perustelukappale).

67 Komissio on siltä osin kuin on kyse todisteista, jotka liittyvät yksinomaan suhteellisen maksun periaatteesta tehdyn sopimuksen olemassaoloon, todennut seuraavaa (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale):

"Vähittäispankkitoiminnan osalta [B]:n pöytäkirjassa todetaan, että kokouksen osallistujat olivat yksimielisiä kiinteiden valuuttakurssien käytöstä euroalueen valuuttojen vaihdossa (eli ei osto- ja myyntikursseja) ja maksujen/palkkioiden laskemisesta prosentuaalisena palkkiona. Kukin pankki päättäisi itse euroalueen valuuttojen muuntamisessa käytetystä laskentamenetelmästä: '— — Valuutanvaihdon hinnoittelun osalta EMUn 3a vaiheessa (1.1.1999—1.1.2002) päästiin yksimielisyyteen seuraavista seikoista:

1. Vähittäiskauppa

— —

— Maksut/palkkiot lasketaan prosenttiosuutena vaihtosummasta. — — '"

68 Komissio toteaa, että "[B]:n ja [A]:n pöytäkirjat vastaavat toisiaan siltä osin, että asiakkailta perittävät maksut olisivat prosentuaalisia" (riidanalaisen päätöksen 95 ja 96 perustelukappale).

69 Erikseen tarkasteltuina nämä seikat näyttävät joka tapauksessa riittämättömiltä, jotta voitaisiin katsoa, että oli olemassa yhteisymmärrys periaatteesta, joka koski yksinomaan vaihtosummaan suhteutettua palkkiota. Se kohta [A]:n pöytäkirjasta, johon komissio on nojautunut (riidanalaisen päätöksen 95 perustelukappale), ei osoita vakuuttavasti sellaisen sopimuksen olemassaoloa, jolla oli tarkoitus hyväksyä yhteinen vaihtopalkkioiden esittämistä koskeva standardi kaikkien 15.10.1997 pidetyn kokouksen osallistujien osalta, ja tämä perustuu seuraaviin seikkoihin.

70 Ensinnäkin 15.10.1997 pidetyn kokouksen osallistujat ovat kiistäneet hallinnollisessa menettelyssä sen [A]:n pöytäkirjan tulkinnan, jonka komissio on esittänyt todisteeksi siitä, että vaihtopalveluiden veloittamista koskevista yksityiskohdista oli tehty sopimus (riidanalaisen päätöksen 112 perustelukappale). Näin ollen [A]:n pöytäkirjaa ei voida, jollei sen tueksi esitetä muita seikkoja, pitää todisteena siitä, että tätä koskeva sopimus oli kiistämättä olemassa (ks. vastaavasti asia T-337/94, Enso-Gutzeit v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-1571, 91 kohta).

71 Toiseksi [A]:n pöytäkirjassa ei ole sellaisia todisteita tai ratkaisevia seikkoja, joiden perusteella voitaisiin päätellä, että "maksurakenteiden standardoimista koskeva sopimus" — ilmaisu, jota komissio on käyttänyt riidanalaisen päätöksen 114 perustelukappaleessa — olisi ollut olemassa. Nyt käsiteltävänä olevan asian yhteydessä sen [A]:n pöytäkirjan kohdan perusteella, johon komissio on nojautunut, voidaan sitä vastoin omaksua sellaisia muita tulkintoja, jotka ensi näkemältä vaikuttavat kantajan väitteet huomioon ottaen uskottavilta.

72 Yhtäältä kyseisen kohdan voidaan täysin hyvin ymmärtää ilmaisevan pankkien yksimielisyyttä siitä, että vaihtokurssierojärjestelmästä oli luovuttava euroa koskevan säännöstön kehittymisen vuoksi. Kuten edellä on huomautettu, velvollisuus käyttää kiinnitettyjä muuntokursseja on johtanut siihen, että kyseisistä kursseista erillisten vaihtopalvelujen hintojen esittämisjärjestelmän käyttäminen on tullut välttämättömäksi.

73 Toisaalta [A]:n pöytäkirjassa on muita sellaisia seikkoja, jotka ovat omiaan nostattamaan vakavia epäilyksiä sen tulkinnan suhteen — tai jopa kumoamaan sen suoraan — jonka perusteella komissio on päätellyt, että vaihtopalvelujen "maksurakenteiden standardoimisesta" oli tehty sopimus. [A]:n pöytäkirjasta ilmenee erityisesti, että 15.10.1997 pidetyn kokouksen kuluessa pankit pohtivat kysymystä siitä, johtiko kiinteiden muuntokurssien pakollinen käyttäminen siihen, että pankeilla oli velvollisuus soveltaa samaa palkkiotasoa kunkin kansallisen valuutan vaihtoon vai oliko sitä vastoin mahdollista ottaa käyttöön kutakin näitä valuuttoja koskeva oma palkkiotaso. Komissio on näet katsonut, että koska osallistujat "ei[vät] pääs[seet] täydelliseen yksimielisyyteen siitä, olisiko käytettävä yhtä ainoaa prosenttimääräistä palkkiota kaikille valuutoille vai erilaisia prosenttimääräisiä palkkioita eri valuutoille, osallistujat päättivät ilmoittaa Saksan keskuspankille, että — — 'kukin läsnä olleista pankeista päättää itse tulevan [palkkio] rakenteensa muodosta'" (riidanalaisen päätöksen 89 ja 103 perustelukappale). Viimeksi mainittu [A]:n pöytäkirjan ote kumoaa näin ollen näkemyksen, jonka mukaan veloittamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä olisi tehty sopimus.

74 Kolmanneksi on kantajan tapaan todettava "prosenttimääräisen" palkkiomallin (riidanalaisen päätöksen 115 perustelukappale) olevan ensi näkemältä luonnollinen tapa ilmaista vaihtopalvelujen hinta. Tältä osin on huomautettava, että komissio on itse riidanalaisessa päätöksessä vedonnut tähän esittämistapaan kun se on alaviitteessä 43 (riidanalaisen päätöksen 102 perustelukappale) antanut viitteen siitä hintatasosta, jota noudatettiin vaihtokurssierojärjestelmän voimassa ollessa. Lisäksi suhteelliseen maksuun perustuva järjestelmä voidaan ymmärtää varsinkin kun pankeille vaihtopalvelujen tarjoamisesta aiheutuvilla kustannuksilla (kuljetus, käsittely ja varastointi) on taipumus nousta vaihdettujen määrien myötä. Siten sellaisen mallin käyttöönottaminen, jossa hinnat ilmaistaan prosenttimääränä vaihtosummasta, näyttää ensi näkemältä liittyvän pikemminkin kyseisten palvelujen luonteeseen kuin jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen.

75 Komissio on hylännyt ne huomautukset, joissa pankit korostivat lähinnä näitä seikkoja, sillä perusteella, että "ei ollut luonnollinen tai looginen toimi, että kukin pankki olisi yksittäin muuttanut [kurssierojärjestelmän] prosenttimääräiseksi maksuksi" ja että "vaikuttaakin siltä, että Deutsche Bank olisi alun perin harkinnut

maksutonta palvelua" (riidanalaisen päätöksen 115 perustelukappale). On kuitenkin todettava, ettei kyseistä hylkäämistä ole perusteltu eikä tuettu. Deutsche Bankin politiikkaan vetoamisen osalta on todettava, ettei kyseinen politiikka ole asian kannalta merkityksellinen, koska se ei koske vaihtopalvelujen veloittamiseen sovellettavia yksityiskohtaisia sääntöjä vaan kilpailijan mahdollista luopumista vaatimasta maksua palveluistaan siirtymäkauden aikana.

76 Riidanalaista päätöstä ei lisäksi voida tulkita siten, että se koskee sopimusta, jolla pankeilla oli tarkoitus ottaa käyttöön puhtaasti vaihtosummaan suhteutettu veloitusmalli ja sulkea pois kaikki kiinteät osatekijät. Riidanalaisessa päätöksessä ei näet ole mitään tämän suuntaista yksiselitteistä toteamusta. Lisäksi riidanalaisen päätöksen 147 perustelukappaleesta ilmenee suoraan, että komissiolla oli tiedossaan se, että tietyt pankit käyttivät maksumallia, jossa yhdistyivät kiinteä osatekijä (joka ilmaistiin vähimmäismäärinä) ja osatekijä, joka laskettiin prosentuaalisesti vaihtosummasta. Näin ollen kun komissio teki riidanalaisen päätöksen 11.12.2001 muutama päivä ennen siirtymäkauden päättymistä, se oli tietoinen siitä, että useat pankit olivat noudattaneet sellaista maksurakennetta, jossa yhdistyivät samanaikaisesti määrään suhteutettu osa ja kiinteä osa.

77 Tällaisessa tilanteessa on kanteen kannalta myönnettävä, että kantaja on onnistunut osoittamaan, ettei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt toteen sitä, että käteisenvaihtopalvelujen veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä olisi tehty sopimus. Koska tätä koskevasta yhteisymmärryksestä ei ole esitetty todisteita, riidanalaisen päätöksen 1 artikla on kumottava siltä osin kuin se koskee sopimusta, jonka tavoitteena on sopia "tavasta, jolla euroalueen seteleiden vaihdosta veloitetaan [palkkioita] (eli prosenttimääräinen palkkio)". Kantajan muita väitteitä ja etenkin niitä, jotka perustuvat väitetyn sopimuksen kilpailua rajoittavaa luonnetta koskevien todisteiden puuttumiseen ja riidanalaisen päätöksen perusteluihin tältä osin, ei tarvitse tutkia.

Vaihtopalkkioiden suuruutta koskeva sopimus

Riidanalainen päätös

78 Komissio on nojautunut [A]:n ja [B]:n pöytäkirjoihin vahvistaakseen niiden keskustelujen sisällön, jotka 15.10.1997 pidetyn kokouksen aikana käytiin, ja päätelläkseen niiden perusteella, että hintojen vahvistamisesta oli tehty sopimus. Riidanalaisen päätöksen mukaan kummastakin pöytäkirjasta ilmenee osallistujien tarkastelleen seuraavia siirtymäkautta koskevia kysymyksiä:

— käteisenvaihtopalvelujen maksullisuutta koskeva periaate (riidanalaisen päätöksen 87 ja 95 perustelukappale)

— kurssieron säilyttäminen (riidanalaisen päätöksen 86, 88, 93 ja 95 perustelukappale)

— yhtenäisen palkkion soveltaminen kaikkien euron alayksikköjen osalta tai kaikkia näitä eri valuuttoja koskevan oman palkkion soveltaminen (riidanalaisen päätöksen 89 ja 103 perustelukappale)

— euron alayksikköjen keskinäistä vaihtamista koskeva laskentatapa (suora eurooppalainen vai suora amerikkalainen noteeraus) (riidanalaisen päätöksen 90 ja 95 perustelukappale) ja

— pankkienväliset käteisen vaihtopalvelut (riidanalaisen päätöksen 91, 94 ja 97 perustelukappale).

79 [A]:n ja [B]:n pöytäkirjat eivät sitä vastoin ole samansuuntaisia siltä osin, oliko kokouksessa käyty keskusteluja käteisenvaihdon palkkioiden suuruudesta siirtymäkauden aikana. Riidanalaisessa päätöksessä viitataan nimittäin [A]:n pöytäkirjan perusteella keskusteluihin, jotka koskevat noin 3 prosentin suuruisen palkkion vahvistamista (riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappale) tai ainakin sellaisen palkkion vahvistamista, jonka suuruus olisi 2—4 prosenttia (riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappale), kun taas [B]:n pöytäkirjassa ei ole vastaavaa mainintaa (riidanalaisen päätöksen 96, 106 ja 107 perustelukappale).

80 Komissio on kuitenkin katsonut, että [A]:n pöytäkirja sai tukea Bayerische Landesbankin kuulemismenettelyssä esittämistä lausunnoista (riidanalaisen päätöksen 96, 107 ja 119 perustelukappale).

81 Komissio on oikeudellisessa arvioinnissaan todennut, että 15.10.1997 pidetyn kokouksen osallistujat sopivat siitä, että käteisen vaihtopalveluista perittävän palkkion suuruudeksi siirtymäkauden aikana vahvistettaisiin noin 3 prosenttia (riidanalaisen päätöksen 102 ja 104 perustelukappale).

82 Komissio hylkäsi eräiden väitetiedoksiannon adressaattien, mukaan lukien kantajan, väitteet, joiden mukaan esitetyt todisteet olivat riittämättömiä. Se nimittäin katsoi, että [A]:n pöytäkirja — 15.10.1997 pidetyn kokouksen ajalta — sai tukea Bayerisch Landesbankin ja Commerzbankin lausunnoista (riidanalaisen päätöksen 118—120 perustelukappale).

83 Kyseiset yritykset ovat turhaan väittäneet, että väitetty sopimus olisi ennenaikaisena joka tapauksessa ollut järjetön, kun otetaan huomioon se aika, joka jäi sen ja siirtymäkauden alun väliin. Komissio on kuitenkin katsonut [A]:n pöytäkirjan osoittavan, että osallistujat katsoivat, että siirtymäkausi oli välittömästi tulossa, ja hylkäsi kyseiset väitteet (riidanalaisen päätöksen 122—124 perustelukappale).

84 Kyseiset pankit ovat väittäneet, etteivät ne ole käytännössä soveltaneet noin 3 prosentin suuruista palkkiota ja että ne ovat määritelleet palkkionsa määrän itsenäisesti. Komissio on hylännyt kyseisen väitteen katsoen yhtäältä, että kilpailusääntöjen rikkomisen toteaminen perustui asiakirjatodisteisiin eikä siihen, että yritykset olisivat käyttäytyneet markkinoilla samansuuntaisesti, ja toisaalta, että sopimuksella poistettiin epävarmuus — tai vähennettiin sitä huomattavasti — siitä, miten kilpailevat pankit toimisivat, siinä määrin, että yksikään osallistuvista pankeista ei soveltanut 3:a prosenttia pienempää palkkiota (riidanalaisen päätöksen 125—127 perustelukappale).

85 Komissio on lopuksi hylännyt kaikki väitteet, joilla kyseiset pankit pyrkivät osoittamaan, että 15.10.1997 pidetyn kokouksen tarkoituksena ei ollut tehdä sopimusta hintojen horisontaalisesta vahvistamisesta.

86 Se on näin ollen hylännyt väitteet, joiden mukaan kokouksella pyrittiin antamaan kyseisille yrityksille mahdollisuus saada selvyyttä siihen epävarmuuteen, joka liittyi EKPJ:n perussäännön 52 artiklan tulkintaan. Komissio on näet katsonut, että keskustelut, joita osallistujilla oli voinut olla Bundesbankin kanssa EKPJ:n perussäännön 52 artiklan osalta, eivät koskeneet siirtymäkauden aikana perittäviä palkkioita (riidanalaisen päätöksen 133—135 perustelukappale).

87 Komissio on myös hylännyt näkemyksen, jonka mukaan 15.10.1997 pidetyllä kokouksella pyrittiin vähentämään euroon siirtymisen sääntelyyn liittyvää epävarmuutta ja että kokous oli näin ollen seurausta komission 15.5.1997 järjestämästä pyöreän pöydän kokouksesta. Komissio on lähinnä korostanut, että pyöreän pöydän kokous ei koskenut kysymystä pankkien veloittamista palkkioista (ks. asiantuntijaryhmän 20.11.1997 päivätty kertomus) (riidanalaisen päätöksen 136 ja 137 perustelukappale).

88 Komissio ei ole hyväksynyt väitteitä, joiden mukaan kokous koski kysymystä siitä, voisivatko pankit säilyttää kurssieron laskuttamistapana siirtymäkauden aikana. Se on nimittäin katsonut, että vuodesta 1995 lukien "tiedettiin, että valuuttakurssit kiinnitetään peruuttamattomasti ja että ainoastaan näitä kiinnitettyjä kursseja

voidaan käyttää". Tästä tilanteesta seurasi komission mukaan suoraan, että kurssieron käyttäminen ei ollut sallittua siirtymäkauden alkamisen jälkeen. Se on myös ylimääräisenä seikkana korostanut, että 15.9.1997 pidetyssä kokouksessa Bundesbank oli poistanut kaiken epäselvyyden tältä osin (riidanalaisen päätöksen 138—140 perustelukappale).

89 Komissio on hylännyt väitteet, joilla eräät pankit pyrkivät osoittamaan, että 15.10.1997 pidetyn kokouksen tavoitteena olivat pankkien väliset palvelut eivätkä yksityisasiakkaiden käteisen vaihtopalvelut. [B]:n pöytäkirjassa viitataan näet keskusteluihin, jotka koskivat jälkimmäisenä mainitun kaltaisia palveluita (riidanalaisen päätöksen 141—143 perustelukappale).

90 Osoitettuaan näin sopimuksen kilpailua rajoittavan tavoitteen komissio ei katsonut olevan tarpeen tutkia sitä, oliko kyseisen sopimuksen täytäntöönpanolla kilpailua rajoittava vaikutus. Se on kuitenkin ylimääräisenä seikkana korostanut, että riidanalaisen päätöksen adressaattien veloittamien palkkioiden suuruus vaihteli 3 ja 4,5 prosentin välillä (riidanalaisen päätöksen 144—148 perustelukappale).

Kantajan lausumat

91 Kantaja väittää, ettei komissio ole onnistunut määrittämään niitä tosiseikkoja, joiden se väittää olleen olemassa. Kantaja väittää pääosin, ettei käteisen vaihtopalkkioiden hinnasta ollut tehty mitään sopimusta 15.10.1997 pidetyssä kokouksessa. Se kiistää myös komission esittämien seikkojen todistusvoiman. Se vetoaa etenkin useisiin väitteisiin osoittaakseen, että kokouksen tavoitteena oli poistaa tiettyä euroon siirtymisen sääntelyyn ja tekniikkaan liittyvää epävarmuutta, joka koski pääasiassa pankkien välisiä käteisenvaihtopalveluja. Se väittää lisäksi, ettei komission tarkoittamassa sopimuksessa ollut mitään järkeä.

Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

92 Komissio on riidanalaisessa päätöksessä katsonut, että vaihtopalkkioiden suuruutta koskevat keskustelut merkitsivät EY 81 artiklassa kiellettyä sopimusta ja ettei siten ollut asian kannalta merkityksellistä ottaa kantaa niiden keskustelujen laillisuuteen, jotka koskivat sitä vuonna 1997 vallinnutta oikeudellista ja teknistä epävarmuutta erityisesti niiden periaatteiden osalta, jotka koskivat vaihtopalvelujen maksullisuutta siirtymäkauden aikana, kurssieroista luopumista, vaihdon laskentatapaa (suora eurooppalainen vai suora amerikkalainen noteeraus) ja yhden ainoan palkkion käyttämistä kaikkiin osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttoihin nähden.

93 Komissio on korostanut sitä, että kilpailusääntöjen rikkomisen toteaminen perustuu asiakirjatodisteisiin (riidanalaisen päätöksen 62, 120, 126, 142 ja 158 perustelukappale). Näyttää kuitenkin siltä, että näyttö käteisen vaihdosta perittävien palkkioiden hintojen vahvistamista koskevista keskusteluista perustuu yhteen ainoaan asiakirjaan eli [A]:n pöytäkirjaan. Riidanalaisessa päätöksessä ei esitetä mitään muuta asiakirjatodistetta sen osoittamiseksi, että tältä osin olisi käyty keskusteluja.

94 Komissio on kuitenkin ylimääräisenä seikkana todennut, että [A]:n pöytäkirja sai tukea kahdesta muusta todistusvoimaiseksi katsottavasta seikasta eli ensinnäkin kyseisen kokouksen kahden muun osallistujan kuulemismenettelyssä esittämistä lausunnoista ja toiseksi osallistujien käyttäytymisestä markkinoilla.

95 Nämä seikat huomioon ottaen on tutkittava, onko kantaja onnistunut esittämään oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttöä sellaisista seikoista, joilla voidaan kyseenalaistaa niiden komission esittämien tosiseikkoja koskevien toteamusten pätevyys, jotka koskevat 15.10.1997 pidetyn kokouksen osallistujien yhteisymmärrystä kyseisten palvelujen hintojen vahvistamisesta, kun otetaan huomioon [A]:n pöytäkirja, Commerzbankin ja Bayerisch Landesbankin lausunnot sekä osallistujien käyttäytyminen markkinoilla.

— [A]:n pöytäkirja

96 Kilpailusääntöjen rikkomisen toteaminen perustuu asiakirjatodisteeseen, joka on ote [A]:n pöytäkirjasta ja joka on esitetty riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappaleessa. Siinä todetaan seuraavaa:

"Kokoukseen osallistuneet pankit ilmaisivat aikovansa korvata nykyisin marginaaleista saamansa tulot noin 90-prosenttisesti palkkiotuloilla. Pankkien mukaan kokonaispalkkion suuruudeksi tulisi tällöin noin 3 prosenttia."

97 Kyseinen kohta on epäselvä, eikä pelkästään sen perusteella voida ymmärtää, miten vaihtopalkkioiden ilmoittamisjärjestelmän muuttaminen voisi vaikuttaa kyseisistä palkkioista saatuihin "tuloihin". Näin ollen on tarkasteltava kokonaisuudessaan sitä kappaletta, josta kyseinen kohta on poimittu. Kohta on esitetty riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappaleessa, ja se kuuluu seuraavasti:

"Erot euroalueen valuuttojen hinnoittelussa

Hinnoittelukäytäntö oli Saksan valuutanvaihtomarkkinoilla suurin piirtein sama kaikissa pankeissa. Tämä merkitsi sitä, että esimerkiksi Itävallan šillingin osto- ja myyntihinta oli halpa, kun taas Italian liira oli erittäin kallis. Commerzbankin — — katsoi, että euroalueen eri valuuttojen välisen hintaeron on annettava säilyä. Hän väitti, että koska nykyisten marginaalien voidaan katsoa olevan seurausta markkinamekanismeista, tämä hinnoittelutapa voitaisiin kopioida järjestelmään, jossa peritään eri suuruisia maksuja. Tästä asiasta — — (Bayerische Landesbank) totesi, että valuuttojen kohteleminen eri tavalla olisi oikeutettua ainoastaan niihin liittyvien erisuuruisten valuuttakurssiriskien vuoksi. Tämä perustelu ei pitäisi paikkaansa enää 1 päivän tammikuuta 1999 jälkeen, kun kaikkia euroalueen valuuttoja on pidettävä

euron ilmentyminä. — — lisäsi tähän, että markkinamekanismit eivät olleet vaikuttaneet niinkään paljon nykyiseen marginaalikäytäntöön, vaan ennemminkin käytäntö oli seurausta sanattomasta valuuttakursseja koskevasta sopimuksesta. — — lainaama [Euroopan rahapoliittisen instituutin (ERI)] tutkimus, jossa todettiin, että Saksan pankkijärjestelmän kustannukset pienenisivät ainoastaan 10 prosenttia euron käyttöönoton myötä, osoitti, että hinnat eivät aiheuttaneet hinnoista sopimista valuutanvaihtomarkkinoilla. Tämä myös viittasi ennemminkin oligopoliin kuin polypoliin.

Näin ollen nykyisen erilaisia marginaaleja koskevan sanattoman sopimuksen korvaaminen erilaisia palkkioita koskevalla sanattomalla sopimuksella ei välttämättä aiheuta suuria mullistuksia tai voitonmenetyksiä. — — oli täysin samaa mieltä tästä.

Koska kokouksessa ei päästy täydelliseen yksimielisyyteen siitä, olisiko käyttöön otettava yksi ainoa palkkio vai kullekin valuutalle oma palkkio, Saksan keskuspankille ilmoitettaisiin seuraavaa:

'Kukin läsnä olleista pankeista päättää itse tulevan maksurakenteensa muodosta.'

Kokoukseen osallistuneet pankit ilmaisivat aikovansa korvata nykyisin marginaaleista saamansa tulot noin 90-prosenttisesti palkkiotuloilla. Pankkien mukaan kokonaispalkkion suuruudeksi tulisi tällöin noin 3 prosenttia."

98 Kyseisessä kohdassa käsitellään kysymystä siitä, saattoivatko pankit siirtymäkauden aikana veloittaa edelleen palkkioita käteisenvaihtopalveluista kunkin valuutan markkinoiden ominaispiirteiden mukaan vai johtaisiko euron käyttöönotto tilirahana 1.1.1999 sellaisen palkkiotason käyttämiseen, joka on sama kunkin osallistuvan jäsenvaltion valuutan osalta. Kyseinen kohta ei näin ollen koske kysymystä palkkioiden suuruuden määrittämisestä vaan kysymystä siitä, olisiko oltava sellainen yksi samansuuruinen palkkio, jota sovelletaan kaikkiin asianomaisiin entisiin kansallisiin valuuttoihin, vai yhtä monta erisuuruista palkkiota kuin mitä valuuttojakin on. Edellä oleva ote osoittaa, ettei asianosaisten kesken ollut päästy tältä osin sopimukseen.

99 Tämän otteen osalta, jota komissio on käyttänyt todistaakseen sen, että laiton sopimus oli tehty, on tehtävä kolme huomautusta.

100 Ensinnäkin "marginaalien" häviämistä on tulkittava siten, että [A]:n pöytäkirjassa näytetään viitattavan kurssierojärjestelmästä luopumiseen lopullisten muuntokurssien tultua voimaan 1.1.1999. Osallistujat ovat näet samaa mieltä siitä, että kyseinen järjestelmä oli tarpeen korvata nimenomaisilla ja sovelletusta kiinteästä muuntokurssista erillisillä vaihtopalkkioilla (ks. riidanalaisen päätöksen 88, 93 ja 95 perustelukappale).

101 Seuraavaksi kuten kantaja on väittänyt, viittaus siihen, että 90 prosenttia "marginaaleihin" perustuvasta järjestelmästä saaduista "tuloista" säilytetään, on ymmärrettävä kyseisen kokouksen asiayhteyttä vasten. Kyseisessä kohdassa ei viitata keskusteluihin, joilla on tarkoitus taata kokoukseen osallistujille tietty "tulotaso", vaan valuuttakurssiriskin häviämisen välittömään seuraukseen.

102 Kanteesta ilmenee, että lopullisten muuntokurssien vahvistaminen johti siihen, että valuuttakurssiriski hävisi siirtymäkauden alusta lukien. Näin ollen koska vaihtokurssit eivät enää vaihdelleet, käteisenvaihtopalveluja tarjoavat toimijat havaitsivat,

että siihenastiset kurssien volatiliteetista johtuvat kustannukset katosivat. ERI on 23.4.1997 päivätyssä kertomuksessaan (riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappale; ks. kanteen liite 23) arvioinut valuuttakurssiriskin häviämisen jälkeistä taloutta. Se on katsonut, että vaihtopalveluihin liittyvät kustannukset Saksassa voitiin jakaa neljään ryhmään seuraavin osuuksin:

— valuuttakurssiriski: 5—10 prosenttia

— kotiuttamiseen liittyvät kustannukset (vakuutus ja kuljetus): 5—10 prosenttia

— liikekulut (palkat, käsittely, hallinto): 70—85 prosenttia ja

— "vaihtoehtokustannukset" (ulkomaalaisen valuutan käteisvarastojen hallussapito: 5—10 prosenttia).

103 ERI on arvioinut, että valuuttakurssiriskin häviäminen saattaisi johtaa käteisenvaihtopalveluiden kustannusten — ja näin ollen hintojen — alenemiseen 5—10 prosentilla. Vaikka ERI ei ole julkaissut kyseistä kertomusta virallisessa lehdessä, sitä on kuitenkin levitetty laajasti pankkialaa edustavien järjestöjen keskuuteen, kuten myös riidanalaisen päätöksen 75 perustelukappaleessa on osoitettu.

104 Kyseisen ERI:n arvioinnin tulosta ei ollut kiistetty, koska komission järjestämässä pyöreän pöydän kokouksessa pankkialan edustajat korostivat, että siirtymäkauden aikana "valuuttakurssiriskiä ei tosin enää ole — mikä vähentää kustannuksia noin 20 prosentilla — mutta muut käsittelyyn liittyvät kustannukset ovat edelleen samat"

(euroon siirtymisen käytännön näkökohdista järjestetty pyöreän pöydän kokous: yhteenveto ja päätelmät; riidanalaisen päätöksen 41 perustelukappaleessa mainitut tiedot).

105 Näin ollen kantajan [A]:n pöytäkirjasta esittämä tulkinta on vakuuttava. On myönnettävä, että [A]:n pöytäkirjassa kyseisellä 90 prosentilla viitataan valuuttakurssiriskin häviämisestä johtuvien käteisenvaihtopalveluiden kustannusten alenemiseen noin 10 prosentilla. Tämä alennus huomioon ottaen myös siirtymäkauden aikana perittyjen palkkioiden olisi oltava 10 prosenttia pienempiä siten, että kyseisillä palkkioilla voitaisiin siis kattaa 90 prosenttia tämänhetkisistä kustannuksista.

106 Lopuksi kantaja väittää sen [A]:n pöytäkirjan kohdan osalta, jossa mainitaan noin 3 prosentin suuruinen palkkio, ettei kyse ole tältä osin kuin korkeintaan ERI:n tietojen mukaisesta markkinoiden tilan tulkinnasta.

107 Kyseinen väite näyttää perustellulta. ERI on näet 23.4.1997 päivätyssä kertomuksessaan antanut tietoja osto- ja myyntikurssien välisen eron suuruudesta ja tehnyt tätä varten eron kolmen eri valuuttaryhmän välillä.

— ryhmä 1 (Belgian frangi (BEF), Saksan markka (DEM), Alankomaiden guldeni (NLG), Itävallan šillinki (ATS) ja Ranskan frangi (FRF)): pieni ero, alle 2 prosenttia

— ryhmä 2 (Englannin punta (GBP), Italian liira (ITL), Espanjan peseta (ESP), Portugalin escudo (PTE), Ruotsin kruunu (SEK) ja Irlannin punta (IEP)): keskisuuri ero, noin 2—4 prosenttia

— ryhmä 3 (Kreikan drakma (GRD) kaikkiin muihin valuuttoihin nähden): suuri ero, yli 5 prosenttia.

108 Nämä seikat vahvistavat kantajan väitteitä, joiden mukaan "noin 3 prosentin" suuruisen palkkiotason käsitteleminen — jos näin on todella tapahtunut — näyttää joka tapauksessa heijastavan pikemminkin markkinoiden tilaa kuin hintojen vahvistamista koskevan horisontaalisen sopimuksen olemassaoloa.

109 Lisäksi kantaja on esittänyt 15.10.1997 pidetyssä kokouksessa läsnä olleiden henkilöiden [C]:n (VUW) ja [D]:n (Hamburgische Landesbank) todistajalausunnot, joista ilmenee, että vaikka kokouksessa otettiin esille kysymys vaihtopalkkioiden tasosta (valuuttakurssiriskin häviämisestä johtunut vähennys), kyse oli kuitenkin näiden todistajien mukaan ainoastaan pikkuseikasta, joka ei antanut aihetta keskusteluihin kyseisten palkkioiden suuruuden vahvistamiseksi.

110 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, ettei [A]:n pöytäkirjan perusteella voida näyttää toteen ratkaisevasti, että käteisenvaihtopalkkioiden hintojen vahvistamisesta noin 3 prosentin suuruiseksi olisi käyty keskusteluja. Näin ollen on tarpeen tutkia ne muut todisteet, joita komissio on lainannut riidanalaisessa päätöksessään, sekä todisteet, joihin kantaja on vedonnut, jotta voitaisiin ratkaista se, voidaanko näiden todisteiden perusteella niitä toisiinsa verrattaessa katsoa, että komissio on näyttänyt toteen sen, että hintojen vahvistamista koskeva sopimus oli olemassa.

— Commerzbankin ja Bayerisch Landesbankin lausunnot

111 Riidanalaisen päätöksen mukaan se, että palkkion suuruudesta on käyty keskusteluja, kuten [A]:n pöytäkirjassa esitetään, saa tukea siitä, mitä Commerzbank ja Bayerisch Landesbank ovat kertoneet kuulemismenettelyssä (riidanalaisen päätök-

sen 96, 107 ja 118—120 perustelukappale). Komissio vetoaa riidanalaisen päätöksen alaviitteessä 44 myös kantajan, Westdeutsche Landesbankin ja Hamburgische Landesbankin väitetiedoksiantoon antamiin vastauksiin.

112 Aluksi on todettava, että komission arviointi, jonka mukaan kyseiset lausunnot vahvistavat näkemyksen siitä, että oli olemassa yhteisymmärrys hintojen vahvistamisesta, on kiistanalainen. Vaikka kyseiset pankit ovat esimerkiksi todenneet, että "eräät yksittäisten pankkien edustajat mainitsivat joitain lukuja, jotka olivat 2 ja 4 prosentin välillä" (riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappale), yhdessäkään näistä lausunnoista ei kuitenkaan nimenomaisesti vahvisteta sitä, että palkkion suuruuden vahvistamisesta olisi käyty keskusteluja.

113 On tosin totta, että viitealueen tai tavoitehintatason vahvistaminen voi olla lainvastainen tapa vahvistaa hinnat, koska tällaisessa tilanteessa hinnat eivät enää perustu toimijoiden itsenäisiin päätöksiin vaan heidän yhteisymmärrykseensä. Esitetyt luvut ("2 ja 4 prosentin välillä", "noin 3 prosenttia", "2 ja 6 prosentin välillä"; ks. riidanalaisen päätöksen 107 perustelukappale ja alaviite 44) heijastavat kuitenkin — kuten myös edellä on esitetty — markkinahintoja sellaisina kuin ERI on voinut ne todeta, ne ovat häilyviä ja ne on esitetty hyvin laajasti (kaksinkertaisesta kolmenkertaiseen liikkuva ero). Näin ollen näiden seikkojen todistusarvo on kyseenalainen.

— Osallistujien käyttäytyminen markkinoilla

114 Komissio on ylimääräisenä seikkana todennut, että osallistujat ovat 15.10.1997 pidetyn kokouksen jälkeen mukauttaneet hinnoittelukäytäntönsä väitetyn sopimuksen mukaiseksi. Komissio lainaa riidanalaisen päätöksen 147 ja 148 perustelukappaleessa Dresdner Bankin, Commerzbankin, HVB:n, VUW:n, GWK:n ja Reisebankin perimiä maksuja. Näiden maksujen suuruus vaihtelee 3 ja 4,5 prosentin välillä, ja eräät pankit perivät tämän lisäksi vielä kiinteän maksun.

115 Kantaja kiistää komission näiden seikkojen perusteella tekemät päätelmät. Se väittää lähinnä, että komissio on keskittynyt arvioinnissaan ainoastaan palkkioprosentteihin ottamatta huomioon niiden maksuihin sisältyvää kiinteää osaa. Vaihdettujen summien vähäisyys huomioon ottaen kyseisellä osalla on kuitenkin merkittävä vaikutus perityn maksun suuruuteen. Vuoden 1998 ja siirtymäkauden välisenä aikana sovellettujen palkkioprosenttien asianmukainen arviointi kumoaa kantajan mukaan komission toteamukset.

116 Kyseiset väitteet ovat merkityksellisiä. Siltä osin kuin suurin osa kyseessä olevista palveluista koskee 200:aa euroa pienempiä summia (väitetiedoksiannossa mainitaan osuudeksi 70 prosenttia, ks. väitetiedoksiannon 9 kohta), 5 tai 10 DEM:n suuruisten kiinteiden palkkioiden tai tietyn vähimmäisvaihtomäärän perusteella laskettujen palkkioiden veloittamisella on huomattava vaikutus pankkien todellisesti perimään summaan, kun se ilmaistaan prosenttilukuna. Komissio ei näin ollen voinut rajoittua tutkimaan yksinomaan sovellettua palkkioprosenttia, koska se antaa ainoastaan osittaista suuntaa siitä hinnasta, joka kuluttajan on maksettava.

117 Väitetiedoksiannon 56 kohdassa on esitetty yksityiskohdat kantajan ja muiden pankkien vuonna 1999 soveltamista taulukoista. Näistä eri tiedoista ilmenee, että perittyjen palkkioiden suuruus vaihtelee eri pankkien välillä huomattavasti silloin kun otetaan huomioon vaihtopalvelujen kokonaiskustannukset (palkkioprosentti ja kiinteä summa tai vähimmäismäärä). Kantaja on esittänyt vuoden 2000 osalta lehtiartikkelin, jossa esitetään pankkien perimien palkkioiden määrät (kanteen liite 25). Kyseisestä asiakirjasta ilmenee, että 100 DEM:n vaihtosumman osalta 21 saksalaisen pankin vaihtopalveluista veloittama hinta oli 0—25 DEM. Vaihtosumman ollessa 1 000 DEM, hintaero oli 0—50 DEM. Prosenttimääräisinä kyseiset tiedot kumoavat niiden komission tekemien tosiseikkoja koskevien toteamusten (riidanalaisen päätöksen 147 ja 148 perustelukappale) paikkansapitävyyden, joiden mukaan riidanalaisen päätöksen adressaatit ovat yhdenmukaistaneet hintansa siten, että niiden suuruuden on oltava 3—4,5 prosenttia. Minkään seikan perusteella ei voida ratkaisevasti päätellä, että hintojen lähentymiselle yhtä "tasoa" kohti olisi ollut jokin muu syy kuin markkinavoimien tavanomainen toiminta. Sitä vastoin on korostettava, että siirtymäkauden alusta lukien palkkiot ovat huomattavasti

alentuneet, mitä voidaan selittää valuuttakurssieron häviämisellä. Kyseinen suuntaus on jatkunut siirtymäkauden loppuun saakka, jolloin osallistuvien jäsenvaltioiden valuuttojen käteisenvaihtopalvelumarkkinat katosivat.

118 Näin ollen ne seikat, joiden perusteella komissio on katsonut, että [A]:n pöytäkirja sai tukea markkinoilla toimivien pankkien samansuuntaisesta käyttäytymisestä, eivät ole vakuuttavia.

119 Näiden kaikkien edellä tutkittujen kanteen osien pohjalta voidaan päätellä, ettei komissio ole oikeudellisesti riittävällä tavalla näyttänyt toteen sitä, että euroalueen valuuttojen käteisenvaihtopalveluiden hintojen vahvistamisesta siirtymäkauden aikana tai näiden hintojen veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä olisi tehty sen väittämä sopimus. Tästä seuraa, että tosiseikkoja koskevien toteamusten paikkansapitämättömyyteen ja kantajaa vastaan todisteena käytettyjen seikkojen todistusvoiman puuttumiseen perustuvat kanneperusteet on todettava perustelluiksi.

120 Riidanalainen päätös on näin ollen kumottava ilman, että muita kanneperusteita olisi tarpeen tutkia.

Oikeudenkäyntikulut

121 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska komissio on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut kantajan vaatimusten mukaisesti.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(viides jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesta menettelystä (asia COMP/E-1/37.919 (ex 37.391) — Pankkien veloittamat maksut euroalueen kansallisten valuuttojen vaihdosta — Saksa) 11 päivänä joulukuuta 2001 tehty komission päätös 2003/25/EY kumotaan kantajaa koskevilta osin.**

2) **Komissio vastaa kaikista oikeudenkäyntikuluista.**

Lindh García-Valdecasas Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä lokakuuta 2004.

H. Jung P. Lindh

kirjaaja viidennen jaoston puheenjohtaja

Sisällys

Asian tausta ..... II - 3498
Asiaa koskevat oikeussäännöt ..... II - 3498
Riidanalainen päätös ..... II - 3505
Oikeudenkäyntimenettely ..... II - 3512
Kantajan vaatimukset ..... II - 3512
Oikeudellinen arviointi ..... II - 3513
Tosiseikkoja koskevat toteamukset ..... II - 3514
Vaihtopalkkioiden veloittamiseen sovellettavista yksityiskohtaisista säännöistä tehty sopimus ..... II - 3514
Kantajan lausumat ..... II - 3514
Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3518
Vaihtopalkkioiden suuruutta koskeva sopimus ..... II - 3524
Riidanalainen päätös ..... II - 3524
Kantajan lausumat ..... II - 3527
Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 3528
— [A]:n pöytäkirja ..... II - 3529
— Commerzbankin ja Bayerisch Landesbankin lausunnot ..... II - 3534
— Osallistujien käyttäytyminen markkinoilla ..... II - 3535
Oikeudenkäyntikulut ..... II - 3537